

égben, és jól megy a dolga. Olyan dolgokat éltem át, amelyeket semmilyen Isten nem ismer. A pokolban, amelyeket átéltem, nem volt semmilyen Isten. [...]” A keresztény választ pedig így vezeti föl: „Mit tudsz erre mondani? Talán ezt: Nem tudom, melyik Istenre gondolsz. Az én Istenem beteg volt, és halálfélelmet élt át [...]. Ott volt, ahol még semmilyen Isten sem volt: a halál birodalmában. Neked adom az én Istenemet, ha a tiéd kevés neked.”

A részletből is kitűnik, hogy a bérmakönyv nem passzív ismeretsajátítást céloz, hanem hitéről tanúskodni kész fiatal keresztényt szeretne nevelni. Nem kész válaszokat ad, hanem párbeszédre biztat. Nem vitatkozásra ösztönöz, hanem a hit belső meggyőződéséből fakadó bátor, kezdeményező, ugyanakkor a másikkal együtt érző missziós lelkületre. Nem vonul vissza a teológiai nyelvezet védőbástyái mögé, hanem közérthető, friss kifejezésmódot kínál. (Természetesen a nyelv frissessége, fiatalossága melletti döntésnek mind az eredetiben, mind az – üdítően jól sikerült – magyar fordításban vállalnia kell azt a rizikót, hogy hamar el is avulhat, hiszen az ifjúsági nyelv gyorsan változik.) Az évezredek toposzokat modern, a fiatal életében releváns képekkel állítja párhuzamba.

Mindezekből az is világos, hogy a YOUCAT bérmakönyv indirekt módon le is teszi a voksát amellet a felfogás mellett, hogy a bérmálkozásra készülő fiatal, akit a könyv írói szem előtt tartanak, már lényegében önálló, saját hitét kialakító, a felnőtté válás kapujában álló keresztény, nem pedig gyermek. (Noha a bőséges anyagot kínáló Kézikönyv megpróbál segítséget nyújtani a katekétának, hogy hogyan igazíthatja a témák feldolgozását különböző korosztályok befogadóképességéhez.)

A YOUCAT bérmakönyv tehát nem mindent eldöntő végső szó a bérmálás mai pasztorális kérdéseiben, de értékes, fontos kísérlet

és inspiráció. Valójában így több is annál, amit deklaráltan vállal: ha a bérmálási felkészítés kapcsán magát a katekétát sikerül reflexióra bírnia szemléletmódjával kapcsolatban, akkor az ifjúság és az egyház párbeszédének megújításához is fontos hozzájárulás lehet.

Nobilis Márió

Reginaldus Thomas Foster – Daniel Patricius McCarthy: *Ossa latinitatis sola ad mentem Reginaldi rationumque. The Mere Bones of Latin According to the Thought and System of Reginald* The Catholic University of America Press, Washington, 2016.

Reginaldus Thomas Foster (1939–) 13 évesen lépett be a szemináriumba, s három dologra vágyott: pap, sőt karmelita akart lenni, valamint latin nyelven akart foglalkozni. Mindhárom vágya teljesült: az amerikai Reginald atya Rómában tevékenykedett a latin nyelv tanáraként, a Vatikán latinistájaként pedig 1969-től 2009-ig hivatalos okiratokat fogalmazott – latin nyelven. Saját diákjai kérésére nyaranta intenzív latin kurzusokat szervezett, amelyek keretében hetente hétszer találkozott tanítványaival. Jelenleg is tart hasonló kurzusokat például Milwaukee-ban (lásd: <http://thelatinlanguage.org/blog/latin-summer-2017/>). Daniel Patricius McCarthy a kansasi Saint Benedict apátság szerzetese, liturgikus teológiát és latint tanít Rómában és Londonban. A bencés szerzetespap egykor Reginald atya tanítványa volt, közreműködésével élvezetes hangnemben megírt, olvasmányos kötet született.

E könyv évtizedek tanítási tapasztalataira épít: élő nyelvként, eleven tapasztalásként kívánja továbbadni a latin nyelv ismeretét angol nyelvű olvasóinak. Az „*Ossa latinitatis sola*”

– amint a cím mondja – a latin nyelv alapvető szerkezetét („puszta csontját”) tekinti át. Későbbi kötetekre vár a csontok fölöltöztetésének föladata. (Így egy most készülő darab Reginald atya nagy kedvence, Cicero leveleiből ad válogatást.) A könyvsorozat mindenekelőtt a latin nyelv tanárainak szóló segítség, az értelmes és elszánt olvasó azonban maga is haszonnal forgathatja, sokat tanulhat belőle.

Nemcsak alapos magyarázatokat kapunk a latin nyelvtani jelenségekről, hanem a mű igyekszik kiváltani a hagyományos latinoktatás olykor valóban nehézkesnek tűnő szakkifejezéseit is egyszerűbbekkel (például coniunctivus praesens imperfectum helyett *T.1s*). A leckéket „találkozás”-oknak (angolul *encounter*) nevezi, s a 105 találkozást 4 „élmény”-nek (latinul *experientia*, angolul *experience*) nevezett részbe szervezi. Ezekben az olyan legalapvetőbb jelenségeken kezdve, mint a szórend, az alaktan vagy a mondatban részletes tárgyalása, egészen a költői szövegekben alkalmazott versmértékek rövid áttekintéséig és a kései, nem klasszikus latin – ókori keresztény, reneszánsz és újkori – irodalom jellegzetességeiig sok mindenről kaphatunk képet. Minden egyes „élményt” latin források szemelvényei egészítik ki. Az „ötödik élmény” kizárólag eredeti szövegeket tartalmaz: Cicerótól, Horatiustól, Tacitustól, Lactantiustól, Szent Ambrustól –, sőt Raimundus Lullustól, Boccacciótól, a tridenti zsinatról, egy XX. századi skolasztikus lexikonból és XII. Piusz pápa enciklikájából. Ezek földolgozásához tapasztalt latinul tanuló vagy még inkább nyelvtanár segítségével szükségeltetik. A kötet végén megtalálhatók az idézett latin források adatai, a megemlíttet latin szerzők listája, valamint kortárs személyek és intézmények nevének mutatója, tárgymutatók – ez utóbbiban jelesül a névszók és a conjunctivus külön mutatót kapnak.

Bakos Gergely OSB

*

Reginald Foster OCD legendás név a latint kedvelők számára. 1970-től 40 éven át szolgált a Vatikánban, mint „a pápa latinosa”, aki a leveleket, enciklikákat és különféle dokumentumokat fordította latinra, és majdnem ugyanennyi ideig tanította is a latint egyetemen és annak berkein kívül. Olyan ember, aki számára a latin élő nyelv; immár a világ különféle tájain mások által is tanított saját módszert dolgozott ki oktatására, mely nem nyelvtanközpontú, hanem kommunikációközpontú tanítás.

Abban a szerencsében volt részem, hogy a római Pápai Gergely Egyetemen két tanéven át tanulhattam vele a latint: nemcsak egy életre alapozta meg a latin tudásunkat, hanem szenvedélyesen meg is szerettette diákjaival a nyelvet. A latin kaland volt vele; kemény, de igazságos tanár volt, és az óráira háromszor annyit készült mindenki, mint bármilyen más tárgyra. A szerzetesi szegénységet példásan élte, két váltás ruháján kívül nem igazán mondott magáénak semmit. Néha meglepte a hallgatókat azzal, hogy behozta az ajándékba kapott könyveket, CD-eket, tárgyakat, és szétszította közöttünk. Legvonzóbb tulajdonsága azonban bámulatos tökéletes latintudása volt és az a lelkesedése a nyelv iránt, amely szinte észrevétlenül ragadt rá a tanítványaira.

Amikor bejött az első előadásra, azzal a kijelentéssel kezdte, hogy aki azért jött, mert „kötelező” egy latin kurzust felvenni, annak azonnal beírja a jelest, és utána távozzon a teremből, többet nem kell visszajönnie. Aki marad, annak két dolgot ígérhet: megfeszített munkát, és azt, hogy latinul fogunk egymással kommunikálni. Mindkét ígéretét beváltotta. Hosszú órákat töltöttünk a kiadott feladatokkal (melyek a *ludi domestici*, otthoni játékok nevet viselték), klasszikusokat fordítottunk, szobánk tele volt ragasztva latin közmondá-

sokkal és idézetekkel. Beszélni Ovidiustól, Horatiustól, Marcus Aureliustól tanultunk, Ostia Antica romjai között Augustinus Val-lomásait olvastuk, a Fórumon és a római bi-rodalom egyéb emlékeinél klasszikus szerzők művein elméltünk, leveleinket latin jókí-vánságokkal zártuk. Csak eredeti szövegekkel dolgoztunk, mert Reginaldus véleménye szerint nem lehet angolul vagy más nyelven olvasni annak a műveit, aki latinul gondol-kodott – az érti és értékeli, aki maga is latinul gondolkodik. Hogy ez nem lehetetlen, arról mélyen meg volt győződve. Mindig azzal bá-torította a kezdőket, hogy nem kell zseninek lenni ahhoz, hogy elsajátítsuk a latint: Rómá-ban a koldusok, utcanők, árusok, az utolsó utcagyerek is latinul beszélt, miért ne tanul-hatnánk meg hát mi is?

Reginaldus módszerének egyik előnye, hogy a sokak számára megjegyezhetetlen és bonyolultnak tűnő latin nyelvtant egyszerű-en, logikusan és használatra készen tanítja. Nem nyelvleckéket, hanem tapasztalatokat (experientia) kínál fel, melyek során köz-vetlenül találkozhatunk a latin lenyűgöző szépségével. Célja az, hogy viszonylag rövid időn belül megismertessen a latin nyelv hasz-nálatával, annak minden korban és irodalmi stílusban megjelenő formájával. Nem formá-lis nyelvtanítás az övé, hanem a latin termé-

szetes elsajátítására nyújt lehetőség, amely az első perctől fogva közvetlen kapcsolatba hoz a nyelvvel.

Ennek a több évtizedes tapasztalatnak a könyvbe szerkesztett változatát veheti most kézbe az olvasó: jóllehet az angol nyelv sa-játosságait figyelembe véve állítja elének a latint, az angolul tudó magyar olvasó a megszokott-nál könnyebben (bár sok munkát igénylő), ugyanakkor élvezetes módon vághat bele a latin elsajátításának kalandjába, mintha ott ülne Reginald óráin. Amit a kötet természeté-nél fogva nem tud visszaadni: az ő személyes jelenléte, a sub arboribus (fák alatti) beszél-getések és a történelmi helyek, ahol szem-tanúk forrásai mentén emlékezhetünk visz-sza egy-egy fontosabb eseményre. A szerzők további kötetekben próbálják majd ezeket a hiányosságokat részben pótolni. A könyv azt a meggyőződést sugározza, hogy a latint élő nyelvként lehet leginkább megtanulni, ezért feltételezi a csoportos tanulást, ahol nemcsak az igen tág körű klasszikus szövegek olvasása segíthet, de lehetőség nyílik latin beszélge-tésre is. A könyv anyaga olyan bőséges, hogy egy-két esztendő igénybe véve lehet a végére érni, de mire odaérünk, közeli barátként fogunk a latinra tekinteni.

Petres Lúcia OP

A recenziók szerzői

HOVÁNYI MÁRTON irodalmár, teológus, az ELTE TÓK Magyar Nyelvi és Irodalmi Tanszékének adjunktusa, a PPKE Hittudományi Karának doktorandusz hallgatója, a Shekinah Interdiszciplináris Teológiai Kutatóintézet munkatársa; hovanyi.marton@gmail.com

ANDRÁS SZABOLCS, a kolozsvári Babeş – Bolyai Tudományegyetem Római Katolikus Teológia Karának doktorandusza és tanársegédje; andrasszabolcs78@gmail.com.

FÜZES ÁDÁM, a Kanter Károly Felnőttképzési Intézet igazgatója, az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye állandó diakónusainak felelőse és képzésének vezetője, főiskolai és felnőttképzési tanár; fuzes@kkfi.hu

TÓTH BEÁTA teológus, a Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola Dogmatika Tanszékének vezetője, a *Sapientiana* főszerkesztője; toth.beata@sapientia.hu

SOMOS RÓBERT egyetemi tanár, a Pécsi Tudományegyetem BTK Filozófia és Művészetelméleti Intézetének vezetője, az MTA doktora; somos.robert@pte.hu

LÉVAI ÁDÁM a Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola végzett hallgatója (KLM alapképzés), a PPKE Hittudományi Kara osztatlan teológia képzésének hallgatója, a Varia Theologica tanulmánykötet társszerkesztője; levaiadam94@gmail.com

BAKOS GERGELY bencés szerzetes, filozófus, a Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola Filozófia Tanszékének vezetője; bakos.gergely@sapientia.hu

KÉK EMERENCIA a Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola Morálteológia Tanszékének adjunktusa; kek.emerencia@sapientia.hu

BAÁN IZSÁK bakonybéli bencés szerzetes, teológus, a Pontificio Ateneo Sant Anselmo tanára, a Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola Szerzetesteológiai Intézetének tudományos munkatársa; baan.izsak@sapientia.hu

SZABÓ SÁNDOR BERTALAN domonkos szerzetespap, soproni domonkos házfőnök, a Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola Dogmatika Tanszékének adjunktusa; szabo.bertalan@sapientia.hu.

NOBILIS MÁRIÓ római katolikus pap, a Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola Gyakorlati Teológia Tanszékének adjunktusa; nobilis.mario@gmail.com

PETRES LÚCIA domonkos nővér, a Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola Filozófia Tanszékének docense; petres.lucia@sapientia.hu